

Генерал
Гуанчар Шегуб

Ирена Мандић
Александар Марушић

Ђенерал Божидар П. Терзић

1867–1939

КАТАЛОГ ИЗЛОЖБЕ

МУЗЕЈ РУДНИЧКО-ТАКОВСКОГ КРАЈА
Горњи Милановац

МУЗЕЈ ГРАДА БЕОГРАДА
BELGRADE CITY MUSEUM

Горњи Милановац – Београд
2011.

Фамилија Терзића води порекло из Старе Србије, од Сјенице. Предак Милован, по занимању терзија (кројач), доселио се у село Калиманиће највероватније после Другог српског устанка. У другој половини 19. века Терзиће налазимо и у таковском селу Клатичеву и Горњем Милановцу (сви славе Св. Тривуна)¹.

Божидар Терзић рођен је 7. септембра 1867. године у Горњем Милановцу. Отац Петар био је практикант среза Колубарског, округа Београдског, па је по сопственој молби 1863. премештен у начелство округа Рудничког². Умро је веома млад 28. марта 1868. године, за собом оставивши жену Јерину и шестомесечног сина Божидара. Јерина је из свештеничке породице Симић из Горњих Бањана. Њен отац Јован и стриц Атанасије били су ктитори цркве Рођења пресвете Богородице, а брат Аксентије, пре него што се и сам запопио, био је први учитељ сеоске школе.

Храбра и способна мајка Јерина успела је, уз много муке и напора, да одгаји и одшколује свог јединца. После завршена четири разреда основне школе, Божидар је похађао новоотворену дворазредну реалну Гимназију у Горњем

Милановцу. Гимназијско школовање окончаће у Крагујевцу 1886. године³. Септембра исте године са 19. класом ступа у Војну академију, чију ће Нижу школу завршити 1889, као 9. у рангу⁴.

Прва искуства у трупи пешадијски потпоручник Терзић стиче као водни официр у 12. пешадијском пуку. Преведен је у артиљерију 1. априла 1890. и наредне две године служио је у 5. батерији Шумадијског артиљеријског пука. Слушалац Више школе Војне академије постаје 2. октобра 1892, а завршава је 1894. године као 2. у рангу⁵. Током школовања његови класни другови били су Стеван Хацић, Живојин Бабић, Стеван Бошковић, Мирко Милисављевић и Душан Стефановић, будући генерали, министри, сенатори, академици и судије. По оцени за 1893. годину артиљеријски поручник Божидар Терзић је *дара обилног, отворен, здрав и окретан, умерен и издржљив; сва служба и егзерцирна правила зна врло добро и корисно их на млађе преноси; службу врши на потпуно задовољство; јахач, пливач и гимнастичар добар, службу врши добро, дугова нема, у спреми не оскудева; влада се примерно, порока нема*⁶.

³ Споменница мушке гимназије у Крагујевцу 1833-1933, стр. 32, 33

⁴ Персонални досије Божидара Терзића, ВА, к. 1832/466

⁵ СВЛ, бр. 36-37, 22. септембар 1889; бр. 14-15, 6. април 1890; бр. 31, 2. август 1893. године

⁶ АС, Министарство војно, Оцене официра српске војске за 1893. годину

¹ М. Филиповић, *Насеља и порекло становништва Таковског среза*, Горњи Милановац, 1997, стр. 218, 219; АС, МФ, Пописна књига бр. 139, 186

² АС, МУД, ф. XIV 863 р. 58; Персонални досије Божидара Терзића, ВА к. 1832/466

Своја солидна знања и искуства преносио је младим питомцима у Артиљеријској подофицирској школи (1894-1895). Стручно усавршавање наставио је као државни питамац у Немачкој, у Померанском пољском артиљеријском пуку у Штегину (1896-1897). По повратку из иностранства служио је у команди Активне војске (1897-1898), после чега је примљен као приправник у Ђенералштабну струку, у коју је преведен 4. новембра 1900. године⁷.

Према оценама за 1898. годину које је потписао потпуковник Живојин Мишић, он је *брзо схватљив, доста бистар, врло постојан и непоколебљив; у служби је врло приметан, тачан и марљив и врши је са вољом; поуздан официр; потпуно је здрав, довољно је окретан и за службу уопште употребљив; савете и поуке врло радо прима; са својим дохотцима врло марљиво располаже, носи се уредно и чисто... нарави је тихе, дружељубив је и наспрам старијих је учтив; владања је опште примерно*⁸.

У Главном Ђенералштабу остаје до марта 1901, када је постављен за в.д. команданта 1. батаљона 26, а нешто касније 2. батаљона 19. пука. Исте године, у августу, унапређен је у чин

Ђенералштабног мајора. Оцене кажу да му је *карактер чврст и отворен, нарав умерена; здрав, развијен добро и употребљив за трупну службу у миру и рату... интелигентан и врло спреман официр... према показаном успеху и досадањем раду у пословима своје струке употребљив Ђенералштабни официр*⁹.

Од 1901. до 1912. обављао је низ штабних и командних дужности. Начелник Ђенералштаба Шумадијске дивизијске области био је од априла 1902. до новембра 1903. када се враћа у трупу као в.д. команданта 12. пешадијског пука *Цар Лазар*, са седиштем у Крушевцу¹⁰.

Приликом прославе Видовдана и крсне славе поменутог пука, 1904. године, краљ Петар га је лично одликовао орденом Белог Орла V степена¹¹.

Као елитни официр мајор Терзић постаје 22. априла 1905. ађутант Њ.В. Краља Петра I и в.д. шефа Унутрашњег одсека оперативног одељења Главног Ђенералштаба. На тим дужностима остаје до септембра 1906. Наредне две године налазио се на командним дужностима у трупама активне војске. Између осталог, био је на челу

⁷ СВЛ, бр. 28, 28. јун 1894; бр. 39-40, 11 октобар 1895; бр. 31, 3. август 1896; бр. 33, 2. август 1898; бр. 47, 25. новембар 1900. године

⁸ АС, Министарство војно, Оцене официра српске војске за 1898. годину

⁹ СВЛ, бр. 11, 11. март; бр. 34, 2. август; бр. 36, 12. август 1901. године; АС, Министарство војно, Оцене официра за 1901. годину

¹⁰ СВЛ, бр. 16, 20. април 1902; бр. 46, 17. новембар 1903. године

¹¹ Политика, 16. јун 1904. године, стр. 2

17. пешадијског пука стационираног у Ваљево. Остао је упамћен као вредан, савестан, успешан командант и организатор првих пешачких трка у овом делу Србије¹².

У чин потпуковника унапређен је 29. јуна 1907. године. Од 24. марта 1908. по други пут је шеф Унутрашњег одсека оперативног одељења Главног ђенералштаба, где активно суделује у припремама ослободилачких ратова¹³.

Као начелник Историјског одељења Главног ђенералштаба током 1910. године уређивао је *Ратник – лист за војне науке, новости и књижевност*, у коме је и раније објављивао радове. Септембра 1904. са немачког је превео чланак ђенералштабног капетана Јосипа Шена *Вођење рата и тактика код Црногораца*. Игром случаја, писац и преводилац сретне се на бојишту у Срему и Мачви 1914. године, као команданти противничких страна. Следећи превод *Руска и јапанска гледишта о нападу и одбрани* објавио је 1908. године¹⁴.

Јуна 1912, када се налазио на дужности начелника Оперативног одељења Главног ђенерал-

¹² СВЛ, бр. 14, 12. април 1905; бр. 26, 3. октобар 1906; Персонални досије Божидара Терзића, ВА, к. 1832/466; АС, ДК, Ађутански дневници, ф. V-1, V-2; *Ваљево постанак и успон градског средишта*, Ваљево, 1994, стр. 435, 436

¹³ СВЛ, бр. 7, 29. јун 1907. године

¹⁴ *Ратник – лист за војне науке, новости и књижевност*, св. 3 (1904), св. 10 (1908), 5-6 (1910), (1934)

штаба, унапређен је у чин пуковника¹⁵. Заједно са Војводом Радомиром Путником радио је на изради ратног плана за предстојеће сукобе са Турском. Истовремено, организовао је и спроводио многобројна путовања ђенералштабних приправника.

Најзначајнији период у војничкој каријери Божидара Терзића било је његово учешће у ослободилачким ратовима 1912-1918.

У време избијања рата са Турском 1912. године налазио се на дужности начелника Оперативног одељења штаба Врховне команде. У великој мери заслужан је за српску победу у Битољској бици, јер је за њу он лично израдио оперативни план. Априла 1913. постављен је за команданта Шумадијске дивизије I позива. Током српско-бугарског рата ова дивизија водила је тешке, али успешне борбе на Дренку и Рајчанском Риду. У окршајима 17. и 18. јуна заузет је Дренак, а поразене бугарске снаге повукле су се на десну обалу Злетовске реке, остављајући за собом велике количине оружја и муниције. Три дана касније освајањем Рајчанског Рида извршен је пробој између две непријатељске армије, а Рилска дивизија је потпуно уништена¹⁶.

По паду Рајчанског Рида и ослобађању Штипа, Шумадијска дивизија је, марширајући да-

¹⁵ СВЛ, бр. 32, 29. јун 1912. године

¹⁶ *Војни весник – месечник за југословенску војску*, бр. 12 (1939), стр. 350

ноноћно, прешла 110 km за 48 сати и стигла у помоћ Дунавској дивизији II позива код Криве Паланке. Овај пример оперативне способности једне дивизије унет је у историју ратне вештине на предавањима француске Ратне академије, као и код нас при изучавању ратне стратегије. Сам Божидар Терзић с поносом се сећао 1913. године: *Борбе око Дренка и Рајчанског Рида спадају у најкрвавију епизоду битке на Брегалници. Заузеће њихово представља највећи успех у рату 1913, јер сузбијањем бугарске IV армије завршен је први део рата, шиљањем Шумадијске дивизије I позива још рано у зору по заузећу Рајчанског Рида у помоћ III армији код Штина спасена је ситуација десног крила III армије. Врховни командант – Њ.В. Краљ Петар посматрајући лично борбе на Дренку и Рајчанском Риду, у знак захвалности упутио је овакву депешу: Из свег срца благодарим мојим дичним соколима из Шумадијске дивизије на овим дивним подвизима славом увенчане и победама слављене шумадијске дивизије – поноса моје целе војске¹⁷.*

За заслуге стечене у рату 1912–1913. одликован је Орденом Карађорђевог звезда IV реда са мачевима¹⁸.

¹⁷ Персонални досије Божидара Терзића, ВА к. 1832/466; Д. П. Ђорђевић, *Шумадија у прошлости и садашњости*, Суботица, 1932. године

¹⁸ СВЛ, бр. 7, 14. мај 1913. године

До почетка Првог светског рата пуковник Терзић био је командант Шумадијске и Вардарске дивизијске области. Јула 1914, по објави рата Аустро-Угарске, постављен је ратним распоредом за начелника штаба I армије, а потом и начелника штаба комбинованог Мачванског корпуса. Са тих дужности суделује у нападу и поновном заузимању Шапца. У августу је поно-

во на челу Шумадијске дивизије I позива и са њом учествује у најважнијим операцијама српске војске током прве две године рата.

Приликом продора у Срем код Пећинаца поражене су трупе 29. аустријске дивизије генерала Крауса и нанети су јој огромни губици. Када се због ситуације код Гучева Дунавска дивизија I позива морала вратити у Србију, Шумадијској дивизији било је све теже да брани утврђене линије у Срему и прелазе преко Саве. Такав развој ситуације приморао је пуковника Терзића да се са својом војском повуче 31. августа на десну обалу Саве код Новог села. Од почетка септембра па до 27. октобра јединица је водила тешке рововске борбе у реону Јевремовца и Шапца, када је започела повлачење у правцу Уба и даље ка Аранђеловцу¹⁹.

У Колубарско-суворорској бици, Шумадијска дивизија водила је успешне борбе у реону Лазаревца и енергичним противнападом 11. новембра зауставила је продор аустријског комбинованог корпуса и спречила опкољавање II армије. У завршној фази битке пуковник Терзић на челу своје дивизије победоносно улази у ослобођени Београд, 2. децембра 1914. године²⁰.

¹⁹ *Војни весник* – месечник за југословенску војску, бр. 12 (1939), стр. 351

²⁰ СВЛ, бр. 14, 21. август 1913; бр. 11, 16. април 1914. године; Персонални досије Божидара Терзића, ВА, к. 1832/466

*За осведочену храброст на бојном пољу и заслуге стечене у рату против Аустро-Угарске 1914-1915. године, одликован је Орденом Карађорђевог звезда III реда са мачевима*²¹.

Након успешног окончања прве године рата Шумадијска дивизија I позива била је распоре-

71

ђена на Торлаку, а штаб у манастиру Раковица.

Маја 1915. војници Шумадијске дивизије I позива одмарширали су на Уб. Ту ће провести наредна три месеца, пре него што заузму нове положаје код Аранђеловца.

Уласком Бугара у рат на страни Централних сила, у јесен 1915, српска војска нашла се у крајње незавидном положају. Суочена на два фронта са бројнијим и технички надмоћнијим

²¹ СВЛ, бр. 15, 4. јун 1915. године

непријатељем, кренула је у повлачење. И Шумадијска дивизија, након операција код Пирота и Смедерева, где се три недеље жилаво борила против Трећег пруског армијског корпуса генерала фон Лахова, одступа преко Пећи, Жљеба и Црне Горе до Скадра. Потоњи ђенерал Добросав Ј. Миленковић овако се сећа 1915. године: „Технички неопремљена, слабо наоружана, оскудна у свему дивизија је давала очајан отпор. Тешко је било борити се са немачким трупима које ни у чему нису оскудевале. Све што је било у његовој моћи Терзић је чинио. Није било ниједног борбеног положаја који није претходно обишао и ниједне

борбе у којој није као командант суделовао. И борбе се нижу једна за другом. Нада у савезнике је пропала и већ стижемо код Пећи. Одатле продужавамо преко Жљеба и Црне Горе. Горки су то дани били. Голи, боси и гладни вучемо се. Али хлеба, хлеба нема. Терзић трчи и тражи на све начине, али узаман. Дивизија је стигла и до Лијеве Ријеке и ту је Терзић пред магацином хране седео на столици и свакоме војнику лично давао парче хлеба, пазећи да свако добије ма и залогај²².

²² Политика, 30. септембар 1939. године, стр. 9

Реконструкцијом кабинета Николе Пашића 6. децембра 1915. Божидар Терзић постављен је за министра војног²³. На овај високи положај ступа у тешким и судбоносним тренуцима по српску државу и војску, а на њему остаје до маја 1918. године. Прво искушење било је прихватање и пребацивање изгладнелих војника на грчка острва Крф и Видо, затим побољшање њиховог здравственог стања, свеобухватна реорганизација, снабдевање и прикупљање добровољаца. Такође, требало је уморним херојима вратити изгубљени морал, обезбедити подршку и разумевање савезника и коначно регулисати многобројна статусна и друга питања. Великим напором и преданим радом, за релативно кратко време, српска војска поново је била борбено способна и пребачена је на Солунски фронт.

У чин ђенерала Божидар Терзић унапређен је 29. јуна 1916. године. Показана способност у обављању одговорних послова награђена је и страним одликовањима: француским Орденом Легије части III степена, италијанским Орденом Круне I степена, енглеским Орденом Св. Ђорђа и Михаила и грчким Орденом Тетоес Кетај II степена²⁴.

²³ Након што је изабран за министра војног дужност команданта Шумадијске дивизије I позива преузео је његов заступник пуковник Тасовац.

²⁴ *Српске новине*, бр. 37, 2. јул 1916; Персонални досије Божидара Терзића, ВА, к. 1832/466

Јуна месеца 1916. у српској цркви на Крфу био је кум на крштењу француског сликара и ратног фотографа Самсона Чернова. Осведочени пријатељ српског народа прешао је у православље и добио име Александар.²⁵ Поред свакоднев-

128

не борбе да обезбеди услове за опстанак и деловање војске, ђенерал Терзић као министар размишљао је и о будућности. Стога је 26. јула 1917. наредио свим командама на фронту и у позадини да организују прикупљање предмета за нови Војни музеј²⁶. Боравећи у Битољу, октобра 1917. заједно са Николом Пашићем, на само двадесетак метара од аутомобила у коме су се возили експлодирала је авионска бомба, а њих двојица остали су неповређени²⁷. Када

²⁵ *Српске новине*, бр. 45, 21. јул 1916. године, стр. 2

²⁶ СВЛ, 27. јул 1917. године

²⁷ Борисав Малиша Атанацковић, *Дневник (1915-1918)*, приредио Илија Мисаиловић, Ужице, 2006, стр. 459

је 30. новембра исте године у Водени основано *Друштво за заштиту деце*, министар војни као хуманиста и заступник најугроженијих, ушао је у састав Одбора заштитника истоименог друштва.

Иако официр високе репутације без припадности било којој политичкој котерији, мало

165

је утицао на персонална постављења у војсци, и углавном је потписивао већ припремљена решења и акте.

Његово министровање обележио је познати Солунски процес, који је имао неповољан одјек у официрским редовима. Након што је добио информације од министра унутрашњих дела да извесни официри припремају војни преврат и убиство престолонаследника, Терзић пренеси захтев Врховној команди тражећи законски поступак и поверљиву истрагу. На тај начин

постављен је правни основ за обрачун регента Александра са „официрима завереницима“, који је окончан 13. јуна 1917. погубљењем Драгутина Димитријевића Аписа, Рада Малобабића и Љубомира Вуловића²⁸.

Оставку на дужност поднео је 31. маја 1918. До октобра исте године био је министар на располагању, а затим га Врховна команда укључује у формирање нове државе. Постављен је за изванредног изасланика при Народном већу у Сарајеву, са задатком да регулише војна и остала питања на територији Босне и Херцеговине и Далмације. Делујући са позиција Крфске декларације мудро и помирљиво је наступао према онима који је до тог тренутка нису још прихватили.

У новоформираној држави Краљевини СХС, ђенерал Божидар Терзић обављао је низ одговорних дужности. Кратко време током децембра 1918. био је командант Вардарске дивизијске области. Затим прелази на дужност команданта III армијске области, коју ће обављати до априла 1919. године. Његов основни задатак било је гушење арнаутских побуна, одржавање граничне линије према Албанији и сузбијање италијанске и бугарске пропаганде²⁹.

²⁸ АС, Солунски процес, ф. 4; АСАНУ, Документација Милана Ж. Живановића, 14434/7, 463, 716, 1986

²⁹ ВА, п. 4/3 к. 54, 55, 56, 57

Септембра 1919. краткотрајно преузима команду над свим трупима у Банату, да би у новембру био постављен за команданта II армијске области у Сарајеву. На једном службеном путовању, у околини Требиња 28. марта 1920. он и његова пратња нападнути су од црногорских сепаратиста. Овај инцидент и нарушено здрав-

гово реактивирање поздрављено је у војничким круговима: *Јунак са Рајчанског Рида који је у крвавој битци са својом Шумадијском дивизијом решио у нашу корист читав период бугарског рата из 1913. године. Бранилац Смедерева пред силном најездом Макензенових трупа и најугледнији командант дивизије све до Скадра 1915. враћа се војсци да јој и даље посвети своје велике војсковођске способности...*³¹.

131

ље, били су повод да тражи повлачење из активне службе. Наиме, према налазу лекарске комисије априла 1919. боловао је од артериосклерозе, шећерне болести и хроничне маларије. Решење о пензионисању добио је 10. маја 1920. године³⁰.

Указом Краља Александра 19. фебруара 1923. године Божидар Терзић је враћен у службу. Ње-

Убрзо је постављен за команданта III армијске области, а 21. октобра унапређен је у чин армијског ђенерала. Последње три године активне службе проводи на изузетно захтевној дужности команданта новоформиране V армијске области, са седиштем у Нишу. Након завршетка Првог светског рата овај град је постао посебно важан за Краљевину СХС. Задатак јединица стационираних у њему и његовој околини био је да осигурају границу према Бугарској, која је упркос смањеним војним капацитетима и оптерећена дуговима према савезницима све више испољавала ревизионистичке тежње.

Приликом обележавања 10. годишњице пробоја Солунског фронта 8. октобра 1928, припала му је част да се на свечаној вечери у име војске, здравицом обрати краљу Александру³².

³⁰ Персонални досије Божидара Терзића, ВА, к. 1832/466; СВЛ, бр. 21, 22. мај 1920. године; ВА, п. 5 к. 206 ф. 1 док. бр. 19

³¹ СВЛ, бр. 8, 22. фебруар 1923. године; *Ратнички гласник*, св. 11 (1923), стр. 104

³² *Политика*, 9. октобар 1928. године, стр. 5

У заслужену пензију одлази 11. априла 1929. године³³.

Годину дана након пензионисања умрла је његова мајка. Оставши рано удовица успела је кроз године мука, брига и напора да свог јединца изведе на прави пут. Желећи да јој се одужи за све што је учинила за њега, ђенерал Терзић је највећи део живота провео уз њу, чак су и Албанију прешли заједно. Увек при руци и помоћи мајци, остао је неочењен. О *баба Јерини* остале су у сећању многобројне анегдоте које се и данас препричавају.

Божидар Терзић није био богат човек. Живео је скромно, искључиво од плате. У свакој прилици радо је истицао своје порекло.

Иако је провео мало времена у родном крају, гајио је према њему велику љубав и старао се за његов напредак. Био је председник и члан управног одбора Удружења Рудничана у Београду, основаног 1934. године. Циљ удружења био је рад на просветном, здравственом, економском, социјалном и културном унапређењу рудничког краја³⁴.

Дана 11. јуна 1938. посетио је горњомилановачку Гимназију и директору Војиславу Макси-

мовићу предао 243 књиге и 30 обвезница Ренте за ратну штету. Том приликом основан је фонд под називом *Задужбина мајке Јерине и сина јој Божидара П. Терзића армијског генерала*. Из овог фонда додељивано је неколико награда: за најбољи светосавски темат (из области уметности говора, историје, географије и етнографије старог рудничког округа), одевање најсиромашнијих и награђивање књигом најбољих ученика. На жалост, избијањем Другог светског рата прекинут је рад задужбине³⁵.

Исте године приложио је милановачкој цркви емајлирани крст, епитрахил проткан златом и нов часовник као најлепши украс за звоник. Часовник је израђен у радионици познате фирме „Пантелић” у Земуну и подешен да и ноћу показује време, а између цифара исписано је *Мајка Јерина*. Вредност овог поклона цркви Свете Тројице износила је 17.000 динара³⁶.

У селу Горњим Бањанима, подигнут је водовод са врло модерним чесмама *заузимањем армијског ђенерала г. Божидара Терзића у 1928. години*. Родно место своје мајке помогао је значајним средствима и приликом формирања тамошње Среске здравствене задруге. По његовој изричитој жељи владика жички Николај Вели-

³³ СВЛ, бр. 10, 2. март; бр. 49, 21. октобар 1923; бр. 60, 31. децембар 1925; бр. 15, 11. април 1929. године

³⁴ *Руднички гласник*, бр. 58, 20. јануар 1935, стр. 2; бр. 59, 27. јануар 1935, стр. 1; *Руднички глас*, бр. 2, 19. април 1936, стр. 2; бр. 5, 15. мај 1936. године, стр. 3

³⁵ Извештај Државне Реалне гимназије у Горњем Милановцу за школску 1937/38, стр. 21, 45-48

³⁶ *Жички благовесник*, бр. 1, Краљево, 1939. година, стр. 22-23

мировић присуствовао је слави цркве у Горњим Бањанима 1. октобра 1938. године, на дан Покрова Свете Богородице³⁷.

Горњомилановачка општина се захвалила свом земљаку и за живота прогласила га поча-

211

сним грађанином, а једној од главних улица поделила је његово име.

Да се радило о изузетно угледној особи сведочи чин Бруна Ловрића који је своју *Историју Ниша* написану у част *педесетогодишњице ослобођења Константиновог и Немањиног града* посветио *Стратезу, Витезу и Хероју Поносу Војске и Отаџбине Армиском Генералу Божидару П. Терзићу*. Професор Ђира В. Милић написао је неко-

лико песама током 1918. године. Објавио их је деветнаест година касније под насловом *Шумадинци рода заточници*, посветивши их *бесмртним делима Шумадијске дивизије под командовањем Божидара Терзића*.

Након пензионисања ђенерал Терзић је предано и истрајно радио на припремању Инвалидског закона и то крупно питање после много година је решено. Наставио је да се бави списатељским радом. У листу *Домаћница*, органу београдског женског друштва и његових подружница, написао је пригодан чланак о мисији госпође Стобарт и њеној помоћи српском народу у најкритичнијим тренуцима рата. Са Александром Андрејевићем превео је и приредио два издања књиге Ф. Тајзена *Југословенски проблем. Успомене на Шумадијску дивизију* објавио је 1932. године у књизи Д. Ђорђевића *Шумадија у прошлости и садашњости*. Током 1936. и 1937. године написао је предговоре за српска издања књига Ф. Кохенхаузена *Сто година пруско-немачког ђенералштаба и Велики војсковођи*.

После дуже болести Божидар Терзић умро је у Београду 29. септембра 1939. године. Последњи испраћај бившем министру војном и армијском генералу приређен је у Београду и његовом родном Милановцу.

У Официрском дому и Вазнесењској цркви од храброг војника опростио се велики број грађана, између осталих његови ратни другови, стари генерали: Петар Пешић, Љуба Милић, Крста

³⁷ *Политика*, 2. октобар 1939. године, стр. 7; Преглед цркве епархије жичке, бр. 11-12, Краљево, 1938. године, стр. 39

Смиљанић, а заслужну пошту одали су и представници тадашње власти: Срђан Будисављевић, Божа Максимовић, генерал Милан Недић, као и председник Удружења ратних инвалида Божидар Недић. На челу погребне поворке гардисти су носили венац Њ. В. Краља Петра II, официри многобројна одликовања, а за њима су ишли припадници пешадије, морнарице и ваздухопловства³⁸.

Уз највеће почасте земне остатке свог команданта дочекали су његови Шумадинци и положили их 1. октобра у породичну гробницу на градском гробљу у Горњем Милановцу, поред оца Петра, мајке Јерине и стрица Благоја. Тога дана на тргу Кнеза Михаила окупило се мноштво света из целог рудничко-таковског краја. Спровод је кренуо преко трга, улицом генерала Терзића, поред Гимназије, а затим Таковском улицом до гроба. Од генерала опростили су се у име Удружења Рудничана – Ђурђе Маринковић, директор Гимназије – Војислав Максимовић, члан Општинског одбора – Добривоје Татовић, као и представници војске. Велики број венаца и цвећа носили су чланови културних и просветних друштава, чији је велики добротвор био генерал Терзић³⁹.

Божидар Терзић је један од оних који су цео свој живот посветили Краљу и Отаџбини. На свим дужностима показивао је увек темељну и високу војничку спрему, широко схватање, одлучност и највећу истрајност. Идеал му је био живот у трупи. Један је од ретких ђенералштабних официра који је на положајима трупног команданта провео пуних 5 година. Ту и лежи тајна његових великих успеха као ратног команданта. Његов систематски, одговоран и плодотворан рад није остао незапажен. За заслуге стечене у рату и миру одликован је са 15 домаћих и 12 страних одличја. Ђурђе Маринковић, старатељ заоставштине, поклатио је један део одликовања Војном музеју јуна 1940. године⁴⁰.

Био је не само оличење војничких способности и врлина, већ је био и популарна, опште уважена и свуда високо цењена личност. Од ране младости био је код другова омиљен и вољен. У опхођењу се увек истицала његова срдачност и отменост. Много је ценио част и достојанство својих потчињених, а сам је био увек савестан и строго правичан⁴¹.

³⁸ *Политика*, 1. октобар 1939. године, стр. 6

³⁹ *Политика*, 2. октобар 1939. године, стр. 7

⁴⁰ Не зна се судбина писане заоставштине ђенерала Терзића. Према подацима из персоналног досијеа он је своју личну архиву оставио Главном ђенералштабу, а она је вероватно уништена у Другом светском рату.

⁴¹ *Ратник*, св. 11 (1939), стр. 152-155

УНАПРЕЂЕЊА

- У чин **каплара** – 14. марта 1887. године
- У чин **поднаредника** – 30. септембра 1887. године
- У чин **наредника** – 10. септембра 1888. године
- У чин пешадијског **потпоручника** – 1. септембра 1889. године
- У чин артиљеријског **поручника** – 2. августа 1893. године
- У чин артиљетијског **капетана II класе** – 2. августа 1896. године
- У чин артиљетијског **капетана I класе** – 2. августа 1898. године
- У чин **ђенералштабног мајора** – 12. августа 1901. године
- У чин **ђенералштабног потпуковника** – 29. јуна 1907. године
- У чин **ђенералштабног пуковника** – 29. јуна 1912. године
- У чин **ђенерала** – 29. јуна 1916. године
- У чин **армијског ђенерала** – 21. октобра 1923. године

ДУЖНОСТИ

- **Водник 1. чете 12. пешадијског батаљона** од 8. септембра 1889. до 1. априла 1890. године
- **Водник 5. батерије Шумадијског артиљеријског пука „Танаско Рајић”** од 1. априла 1890. до 2. октобра 1892. године

- **Слушалац Више школе Војне академије** од 2. октобра 1892. до 12. јуна 1894. године
- **Наставник артиљеријске подофицирске школе** од 12. јуна 1894. до 2. октобра 1895. године
- **Вршилац дужности командира 2. батерије Дунавског артиљеријског пука** од 2. октобра 1895. до 10. октобра 1896. године
- **Државни питомац у 1. померанском пољском артиљеријском пуку у Штетину (Немачка)** од 10. августа 1896. до 20. септембра 1897. године
- **На служби у ђенералштабном одељењу штаба Команде Активне војске** од 2. октобра 1897. до 6. октобра 1898. године
- **Приправник за ђенералштабну струку** од 6. октобра 1898. до 4. новембра 1900. године
- **На служби у Операционом одељењу Главног ђенералштаба** од 18. новембра до 28. децембра 1900. год.
- **Ађутант начелника Главног ђенералштаба** од 28. децембра 1900. до 5. марта 1901. године
- **Вршилац дужности команданта 1. батаљона 26. пешадијског пука** од 5. марта до 31. јула 1901. године
- **Вршилац дужности команданта 2. батаљона 19. пешадијског пука** од 31. јула 1901. до 19. априла 1902. г.
- **Начелник дивизијског ђенералштаба Шумадијске дивизијске области** од 19. априла 1902. до 14. новембра 1903. године
- **Командант 12. пешадијског пука „Цар Лазар”** од 14. новембра 1903. до 9. априла 1905. године
- **Ађутант Њ.В. Краља Петра и шеф унутрашњег одсека Оперативног одељења Главног ђенералштаба** од 9. априла 1905. до 30. септембра 1906. године

– Командант **1. пешадијског пука „Кнез Милош Велики”** од 30. септембра 1906. до 23. марта 1907. године

– Командант **17. пешадијског пука** од 23. марта 1907. до 24. марта 1908. године

– Шеф унутрашњег одсека **Оперативног одељења Главног ђенералштаба** од 24. марта 1908. до 9. фебруара 1910. године

– Вршилац дужности начелника **Историјског одељења Главног ђенералштаба** од 9. фебруара до 14. октобра 1910. године

– Начелник **Оперативног одељења Главног ђенералштаба** од 14. октобра 1910. до 17. септембра 1912. године

– Начелник **Оперативног одељења штаба Врховне команде** од 17. септембра 1912. до 29. априла 1913. године

– Командант **Шумадијске дивизије I позива** од 29. априла до 15. августа 1913. године

– Командант **Шумадијске дивизијске области** од 15. августа 1913. до 12. априла 1914. године

– Командант **Вардарске дивизијске области** од 12. априла до 12. јула 1914. године

– Начелник **ђенералштаба I армије** од 12. јула до 10. августа 1914. године

– Начелник **ђенералштаба Мачванског корпуса** од 10. до 19. августа 1914. године

– Командант **Шумадијске дивизије I позива** од 20. августа 1914. до 6. децембра 1915. године

– Министар **војни** од 6. децембра 1915. до 31. маја 1918. године

– Министар **на расположењу** од 31. маја до 20. октобра 1918. године

– Изванредни изасланик **Врховне команде при Народном већу у Сарајеву** од 20. октобра до 1. децембра 1918. године

– Командант **Вардарске дивизијске области** од 1. децембра 1918. до 1. јануара 1919. године

– Командант **III Армијске области** од 1. јануара до априла 1919. године

– Командант **Банатских трупа** од 27. августа до 12. новембра 1919. године

– Командант **II Армијске области** од 12. новембра 1919. до 10. маја 1920. године

– У пензији од 10. маја 1920. до 19. фебруара 1923. године

– Командант **III Армијске области** од 28. фебруара 1923. до 31. децембра 1925. године

– Командант **V Армијске области** од 1. јануара 1926. до 11. априла 1929. године када је пензионисан

ДОМАЋА ОДЛИКОВАЊА

Медаља за војничке врлине

Споменица прославе 40-годишњице Светоандрејске скупштине

Орден **Таковски крст** V реда

Медаља **Краља Петра I Карађорђевића**

Орден **Бели Орао** V реда

Орден **Бели Орао** IV реда

Споменица српско-турског рата „Освећено Косово” 1912.

Споменица на рат 1913.

Орден **Карађорђева звезда са мачевима** IV реда

Орден **Карађорђева звезда са мачевима** III реда

Орден **Бели Орао са мачевима** II реда

Споменица рата за ослобођење и уједињење 1914–1918

Албанска споменица

Медаља Црвеног крста

Орден **Светог Саве** I реда

Орден **Бели Орао са мачевима** I реда

Орден **Карађорђева звезда са мачевима** II реда

Орден **Југословенска круна** II реда

СТРАНА ОДЛИКОВАЊА

Француски орден Legion d'honeur III реда

Италијански орден **Круне** I степена

Енглески орден Saint Michael and Saint George II реда

Грчки орден **Тетос Кетај** II реда са мачевима

Албански орден **Скендер Бег** I реда

Пољски орден **Polonia Restituta** I реда

Чехословачки орден **Бели лав** II реда

Чехословачки орден **Ратни крст - Валечни**

Орден **Румунска звезда** I реда са мачевима

Пољски орден **Каваљерског реда**

ИЗВОРИ

АРХИВ СРБИЈЕ, фондови: Министарство финансија (МФ), Министарство унутрашњих дела (МУД), Дворска канцеларија (ДК), Солунски процес, Поклони и откупи (ПО);

АРХИВ СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ, Документација Милана Ж. Живановића, О Солунском процесу;

ВОЈНИ АРХИВ, Пописници: 4/2, 4/3 (Армије и армијске области), 5 (Министарство војно), Персонални досијеи;

ЦЕНТАР ЗА БИБЛИОТЕКАРСТВО, ВОЈНОНАУЧНУ ДОКУМЕНТАЦИЈУ И ИНФОРМАЦИЈУ ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ: Службени војни лист (СВЛ) бр. 36-37 (1889); бр. 14-15 (1890); бр. 31 (1893); бр. 28 (1894); бр. 39-40 (1895); бр. 31 (1896); бр. 33 (1898); бр. 47 (1900); бр. 11, 34, 36 (1901); бр. 16 (1902); бр. 46 (1903); бр. 14 (1905); бр. 26 (1906); бр. 27 (1907); бр. 30 (1910); бр. 32 (1912); бр. 7, 10, 14, 28 (1913); бр. 11 (1914); бр. 15 (1915); бр. 21 (1920); бр. 8, 10, 49 (1923); бр. 60 (1925); бр. 15 (1929);

СРПСКЕ НОВИНЕ, бр. 37, 2. јул 1916; бр. 45, 21. јул 1916. година

РАТНИК, св. 3, 1904; св. 10, 1908; св. 5-6, 1910; 1934; св. 11, 1939. година

РАТНИЧКИ ГЛАСНИК, св. 4, 1923. година

ВОЈНИ ВЕСНИК, бр. 12, 1939. година

БАЛКАНСКИ РАТ У СЛИЦИ И РЕЧИ, Београд, 1913 година

ИЛУСТРОВАНА РАТНА КРОНИКА, Београд, 1913. година

РУДНИЧКИ ГЛАСНИК, бр. 58 и 59, 1935. година

РУДНИЧКИ ГЛАС, бр. 2 и 5, 1936. година;

ПРЕГЛЕД ЦРКВЕ ЕПАРХИЈЕ ЖИЧКЕ, бр. 11/12, Краљево, 1938. година;

ЖИЧКИ БЛАГОВЕСНИК, бр. 1, Краљево, 1939. година;

ПОЛИТИКА, 16. јун 1904; 9. октобар 1928; 30. септембар, 1. и 2. октобар 1939. година

Б. М. Атанацковић, *Дневник (1915-1918)*, приредио Илија Мисаиловић, Ужице, 2006.

ЛИТЕРАТУРА

М. Филиповић, *Насеља и становништво Таковског среза*, Горњи Милановац, 1997.

Сломеница мушке гимназије у Крагујевцу 1833-1933, Крагујевац, 1933.

Д. П. Ђорђевић, *Шумадија у прошлости и садашњости*, Суботица 1932.

Ваљево Настанак и успон градског средишта, Ваљево, 1994.

СКРАЋЕНИЦЕ

АС – Архив Србије
АСАНУ – Архив Српске академије наука и уметности

ВА – Војни архив
ВМ – Војни музеј

ЦБВНДИ – Центар за библиотекаство, војнонаучну документацију и информацију Војне академије

НМЧ – Народни музеј Чачак

МРТК – Музеј рудничко-таковског краја

СВЛ – Службени војни лист

199

168

169

171

170

ПОПИС
КАТАЛОШКИХ
ЈЕДИНИЦА

1. В. Тителбах, *Панорама Горње Милановца*, крај XIX века, репродукција

2. *Домаћинство Павла Терзића*, 1863. година АС, МФ, Пописна књига бр. 139, варош Горњи Милановац

3. *Домаћинство Атанасија Симића*, 1863. год. АС, МФ, Пописна књига бр.186, Окружје рудничко, срез црногорски, село Бањани

4. *Црква Рождества пресвете Богородице у Горњим Бањанима*, подигнута 1862. године, фотографија

5. *Молба Павла Терзића за премештај сина Петра у начелство Рудничког округа*, 1863. година, АС, МУД, ф. XIV 863 р. 58

6. *Молба Петра Терзића Министру унутрашњих дела за премештај у начелство Рудничког округа*, 11. априла 1863. године, АС, МУД, ф. XIV 863 р. 58

7. *Молба Петра Терзића Министру унутрашњих дела за премештај у начелство Рудничког округа*, 12. маја 1863. године, АС, МУД, ф. XIV 863 р. 58

8. *Молба Петра Терзића Министру унутрашњих дела за премештај у начелство Рудничког округа*, 6. августа 1863. године, АС, МУД, ф. XIV 863 р. 58

9. *Ученици VI разреда гимназије у Крагујевцу*, 1885-1886, *Споменица мушке гимназије у Крагујевцу*, 1833-1933

10. *Зграда Артиљеријске школе, од 1880. Војне академије*, репродукција, ВМ, Р-7022

11. 19. класа Ниже школе Војне академије,
1886-1889
Споменица 50-годишњице Војне академије,
1850-1900

12. 4. класа Више школе Војне академије,
1892-1894
Споменица 50-годишњице Војне академије,
1850-1900

13. Указ о унапређењу Божидара Терзића
у чин пешадијског потпоручника,
22. септембар 1889. године, СВЛ, бр. 36-37

14. Указ о превођењу потпоручника Божидара
Терзића у артиљерију, 6. април 1890.
године, СВЛ, бр. 14-15

15. Решење министра војног о примању
слушалаца Више школе Војне академије
СВЛ, 1. октобар 1892. године

16. Указ о унапређењу Божидара Терзића у чин
поручника, 2. август 1893. године, СВЛ, бр. 31

5

10

17. Оцена артиљеријског поручника
Бождара Терзића за 1893. годину,
АС, Министарство војно,
Оцене официра српске војске

18. Медаља за војничке врлине, позлаћена
бронза, пречник 34 мм, ВМ, инв. бр. 7697

17

19. Указ о постављењу Бождара Терзића
за наставника при Артиљеријској
подофицирској школи, 28. јун 1894. године,
СВЛ, бр. 28

18

20. Указ о постављењу поручника Терзића
за в.д. командира 2. батерије Дунавског
артиљеријског пука, 11. октобар 1895.
године, СВЛ, бр. 39-40

23

21. Указ о унапређењу Божидара Терзића у чин капетана II класе, 3. август 1896. године, СВЛ, бр. 31

22. Указ о унапређењу Божидара Терзића у чин капетана I класе, 2. август 1898. године, СВЛ, бр. 33

23. Оцена капетана I класе Божидара Терзића за 1898. годину, АС, Министарство војно, Оцене официра српске војске

24. Споменица прославе 40-годишњице Светоандрејске скупштине, 1898. година, сребро, пречник 34 мм, ВМ, инв. бр. 8689

24

25. Решење о постављењу капетана Терзића у Операцијско одељење Гл. ђенералштаба, 25. новембар 1900. године, СВЛ, бр. 47

26. Указ о постављењу поручника Терзића за в.д. командира I. батаљона XXVI пешадијског пука, 11. март 1901. године, СВЛ, бр. 11

27. Указ о постављењу поручника Терзића за в.д. командира 2. батаљона XIX пешадијског пука, 2. август 1901. године, СВЛ, бр. 34

28. Указ о унапређењу Божидара Терзића у чин мајора, 12. август 1901. године, СВЛ, бр. 36

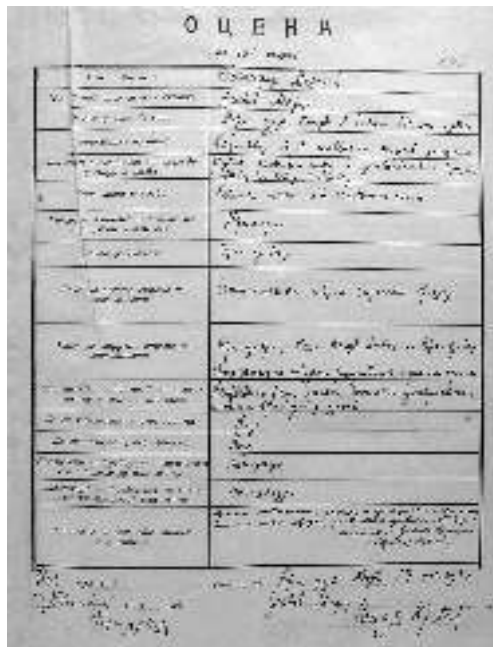
29. Оцена ђенералштабног мајора Божидара Терзића за 1901. годину, АС, Министарство војно, Оцене официра српске војске

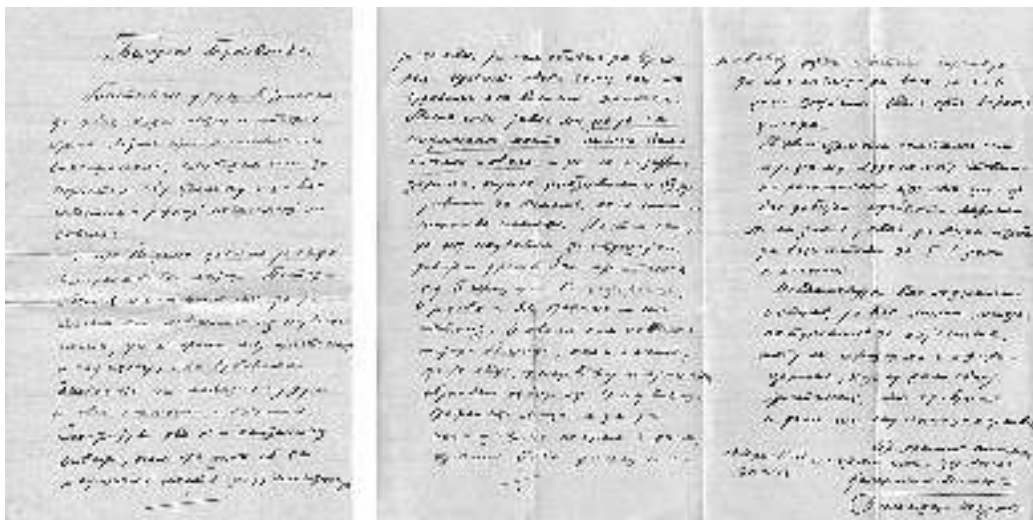
30. Указ о постављењу Божидара Терзића за начелника ђенералштаба команде Шумадијске дивизијске области, 20. април 1902. године, СВЛ, бр. 16

28

29

31. Ранг листа официра и војних административних радника за 1902. годину, ЦБВНДИ
32. Божидар Терзић са непознатом женском особом, фотографија, 13 x 19 цм, МРТК, И-176
33. Указ о постављењу мајора Терзића за в.д. команданта XII пешадијског пука „Цар Лазар”, 17. новембар 1903. године, СВЛ, бр. 46
34. „Вођење рата и тактика код Црногораца”, превод Божидара Терзића, Ратник, св. 3, 1904. година
35. Писмо мајора Терзића пуковнику Стени Степановићу, 19. март 1905. године, хартија, 12,5 x 19,8 цм, НМЧ, И-832
36. Указ о постављењу мајора Терзића за ађутанта краља Петра I, 12. април 1905. године, СВЛ, бр. 14

37. Извод из Ађутантског дневника,
1905. година, АС, ДК, Ф. V-1

38. Извод из Ађутантског дневника,
1906. година, АС, ДК, Ф. V-2

39. Указ о постављењу мајора Терзића
за в.д. команданта I пешадијског пука
„Књаз Милош Велики”, 3. октобар 1906.
године, СВЛ, бр. 26

40. Указ о унапређењу Божидара Терзића
у чин потпуковника, 29. јун 1907. године,
СВЛ, бр. 27

41. Решење Министра војног о постављењу
Божидара Терзића за сталног члана
Комисије за полагање официрских
испита, 4. април 1908. године, СВЛ, бр. 28

36

37

42. „Руска и јапанска гледишта о нападу и одбрани”, превод Б. Терзића
Ратник, св. 10, 1908. година, стр. 11-33,
ЦБВНДИ, инв. бр. 4256
43. *Указ о постављењу Божидача Терзића за в.д. начелника Историјског одељења Гл. ђенералштаба*, 12. април 1910. године, СВЛ, бр. 30
44. *Уредници „Ратника”, месечног војног часописа, Друга 25-годишњица Ратника 1904-1934*, Београд 1934. година
45. *Ратник*, месечни војни лист, мај-јун 1910, уредник Божидар Терзић
46. *Ратник*, месечни војни лист, октобар 1910, уредник Божидар Терзић
47. *Указ о унапређењу Божидача Терзића у чин пуковника*, 29. јун 1912. године, СВЛ, бр. 32
48. „Балкански рат”, *Политика*, 8. октобар 1912. године, стр. 9
49. *Штаб српске Врховне команде у Скопљу*, 1912. година, репродукција, НМЧ, П-1166
50. *Указ о одликовању Божидача Терзића Карађорђевог звездом IV реда са мачевима*, 14. мај 1913. године, СВЛ, бр. 7

51. *Проглас краља Петра поводом напада Бугара*, 25. јун 1913. године, СВЛ, бр. 10
52. „Рајчански Рид-бој Шумадијске дивизије I позива 20. и 21. јуна”, *Илустрована ратна кроника*, св. 43, Београд 1913. година, стр. 347

46

53. „Наше војсковође-ђенералштабни пуковник Божидар Терзић”, Балкански рат у слици и речи, бр. 32, Београд, 1913. године, стр. 499

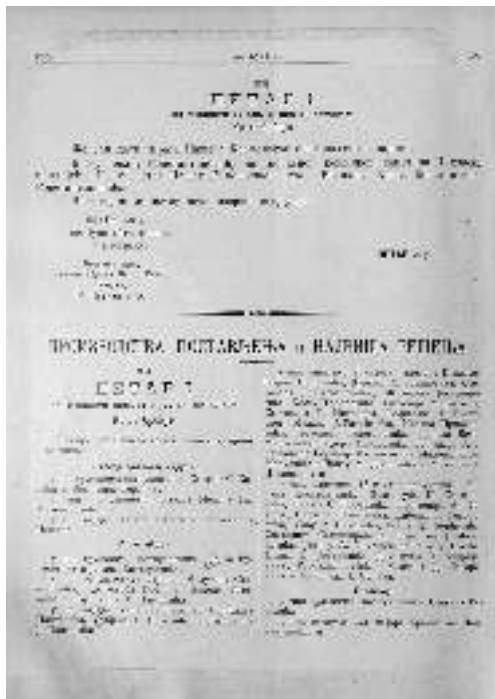
54. Капа пуковника Терзића, сивомаслинасти штоф, ВМ, инв. бр. 7461

55. Споменица на рат 1913. године, позађена бронза, 42 x 42 мм, ВМ, инв. бр. 7710

56. Указ о постављењу пуковника Терзића за команданта Шумадијске дивизијске области, 21. август 1913. године, СВЛ, бр. 14

57. Указ о одликовању Божидара Терзића Орденом Белог орла IV реда, 9. децембар 1913. године, СВЛ, бр. 28

47

49

58. Указ о постављењу Божидара Терзића за команданта Вардарске дивизијске области, 16. април 1914. године, СВЛ, бр. 11

59. Забелешке Милана Миловановића – Пилца о тзв. Уредби о приоритету власти, 1914. година, АСАНУ, 14434/12

54

55

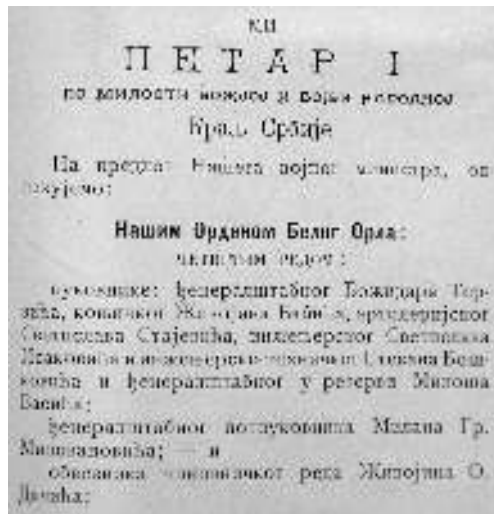

60. Писмо пуковника Терзића команданту
II армије, 8. септембар 1914. године,
ВА, п. 4/2 к. 36 ф. 4 док. бр. 13/17

61. Божидар Терзић обавештава команданта
II армије о стању у Шумадијској дивизији,
17. октобар 1914. године,
ВА, п. 4/2 к. 31 ф. 6 док. бр. 34/17

62. Извештај пуковника Терзића
о распореду Шумадијске дивизије I позива,
28. новембар 1914. године,
ВА, п. 4/2 к. 31 ф. 6 док. бр. 34/31

57

63. Извештај пуковника Терзића о кретању његове дивизије приликом ослобођења Београда, 2. децембар 1914. године, ВА, п. 4/2 к. 31 ф. 6 док. бр. 34/35

64. Божидар Терзић обавештава команданта II армије да ће упутити пионирску чету команданту одбране Београда, 22. август 1915. године, ВА, п. 4/2 к. 40 ф. 11 док. бр. 28/16

65. Извештај пуковника Терзића војводи Степи Степановићу, 23. август 1915. године, ВА, п. 4/2 к. 36 ф. 7 док. бр. 35/12

66. Распоред Шумадијске дивизије на дан 31. августа 1915. године, ВА, п. 4/2 к. 31 ф. 6 док. бр. 34/37

66

67. Распоред Шумадијске дивизије на дан 1. септембра 1915. године, ВА, п. 4/2 к. 31 ф. 6 док. бр. 34/37 л. 2

68. Извештај пуковника Терзића о формирању допунских чета у Шумадијској дивизији, 22. септембар 1915. године, ВА, п. 4/2 к. 31 ф. 5 док. бр. 20/51

70

69. *Командант Шумадијске дивизије I позива на положају, колорисана фотографија, 69,5 x 56,5 цм, МРТК, И-893*
70. *Божидар Терзић (1867-1939) репродукција НМЧ, II-2649*
71. *Пуковник Божа Терзић са официрима Шумадијског дивизијског коњичког пука на Убу, 1915. година, репродукција, НМЧ, II-1224*
72. *Командант Шумадијске дивизије Божа Терзић са начелником штаба М. Јовановићем у Мачви, 1915. година, репродукција, НМЧ, II-1193*
73. *Решење о формирању Команде стана Министарства војног, 21. децембар 1915. године, ВА, п. 5 к. 255 ф. 4 док. бр. 7*
74. *Допис ратног инвалида Министру војном и његов одговор, 10. фебруар 1916. године, ВА, п. 5 к. 255 ф. 5 док. бр. 8*
75. *Одговор Министра војног Божидара Терзића команданту I армије о питању надлежности Војног суда, 1916. година, ВА, п. 5 к. 255 ф. 7 док. бр. 5*

76. *Писмо Божидара Терзића делегату у Солуну о расподели намирница за војску, 11. фебруар 1916. године, ВА, п. 5 к. 274 ф. 2 док. бр. 28*

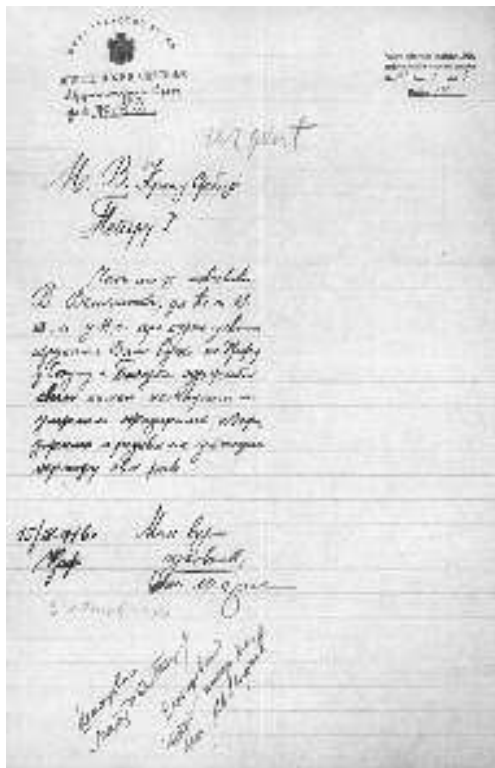
76

77. Правилник за преке Војне судове,
29. март 1916. године,
ВА, п. 5 к. 256 ф. 1 док. бр. 9

78. Министар војни Терзић обавештава
краља Петра о одржавању помена
изгинулим војницима, 15. април 1916.
године, ВА, п. 5 к. 19 ф. 1 док. бр. 19

78

79. Писмо Божидара Терзића војном изасланику
у Паризу о проблему снабдевања војске, 15. јун
1916. године, ВА, п. 5 к. 274 ф. 2 док. бр. 26

79

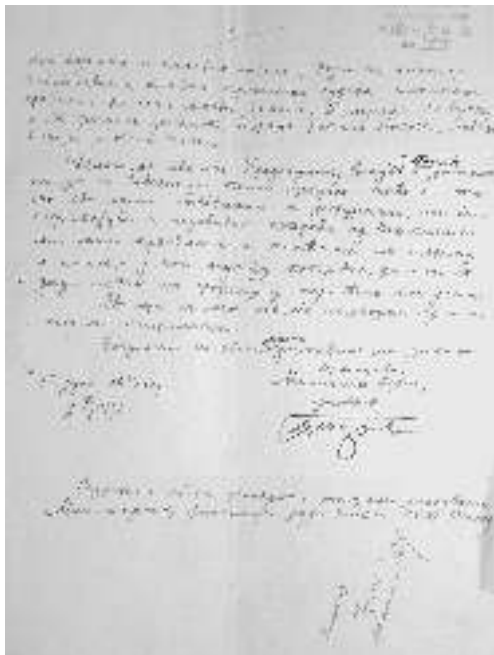

80. Писмо Министра војног Михаилу Рашићу од 21. јуна 1916. године о захтеву за кредит од француске владе, ВА, п. 5 к. 274 ф. 1 док. бр. 18

81. Указ о унапређењу Божидара Терзића у чин ђенерала, 2. јул 1916. године Српске новине, бр. 37, стр. 1

79

82. Наредба Министра војног свим официрима у Француској о забрани посећивања сумњивих локала, 6. јул 1916. године ВА, п. 5 к. 264 ф. 4 док. бр. 36

81

83. *Наређење Министра војног свим командантима да поднесу извештаје о губицима у официрском кадру*, 10. јул 1916. године, ВА, п. 5 к. 19 ф. 1 док. бр. 30

84. *Извештај о губицима у Шумадијској дивизији*, 24. јул 1916. године, ВА, п. 5 к. 19 ф. 2 док. бр. 13

85. *Пуковник Павловић обавештава о губицима у Шумадијској дивизији у борбама 8. и 9. августа 1916. године*, ВА, п. 5 к. 19 ф. 2 док. бр. 56

86. *Пуковник Павловић обавештава о губицима официрског кадра на дан 9. августа 1916. године*, ВА, п. 5 к. 19 ф. 2 док. бр. 54

87. *Извештај о губицима српске војске закључно са 17. августом 1916. године*, ВА, п. 5 к. 19 ф. 2 док. бр. 28

88. *Наређење Управи новчаног депоа да се отвори архива Шумадијске дивизије*, 10. новембар 1916. године, ВА, п. 5 к. 20 ф. 1 док. бр. 26

89. *Одговор Министра војног на захтев за унапређење мајора Трифуновића*, 2. децембар 1916. године, ВА, п. 5 к. 20 ф. 1 док. бр. 22

90. *Наредба Министра војног о снабдевању војске поврћем*, 12. децембар 1916. године, ВА, п. 5 к. 274 ф. 3 док. бр. 39

91. *Листа губитака активних и резервних официра у 1916. години*, ВА, п. 5 к. 19 ф. 4 док. бр. 15

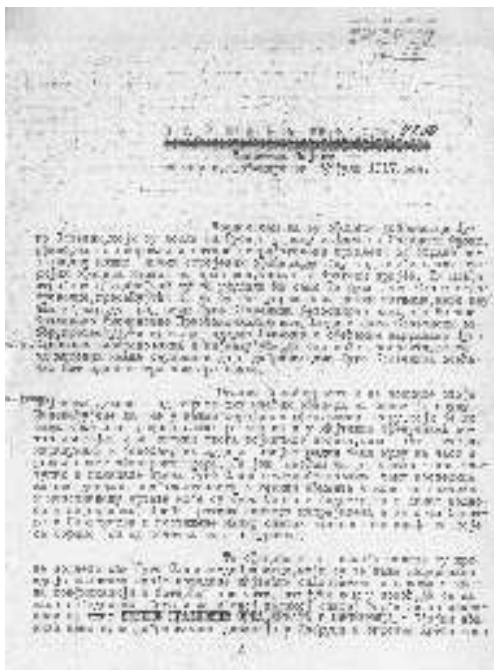
92. *Одобрење Министра војног за формирање Војне задруге*, 12. јануар 1917. године, ВА, п. 4/1 к. 41 ф. 1 док. бр. 12/1

93. *Терзић осуђује упад мајора Јанковића у стан делегата Шајновића у Одеси*, 21. фебруар 1917. године, ВА, п. 5 к. 274 ф. 5 док. бр. 26

94. *Министар војни разјашњава питање ђака-добровољца*, 28. фебруар 1917. године, ВА, п. 5 к. 55 ф. 4 док. бр. 8/12

95. *Извештај о раду I српско-хрватско-словеначког пука*, 16. април 1917. године, ВА, п. 5 к. 274 ф. 4 док. бр. 20

100

100

96. *Терзићев реферат Министарском савету о снабдевању војске*, 28. април 1917. године, ВА, п. 5 к. 274 ф. 5 док. бр. 43
97. *Телеграм ђенерала Терзића Степи Степановићу*, 29. април 1917. године, ВА, п. 4/3 к. 70 ф. 7 док. бр. 39/1
98. *Обавештење Министра војног Министру унутрашњих дела да се на фронту не налази ниједна официрска супруга*, 17. јун 1917. године, ВА, п. 5 к. 50 ф. 3 док. бр. 34
99. *Наређење Министра војног о прикупљању предмета за формирање Војног музеја*, СВЛ, 26. јул 1917. године
100. *Наредба свим официрима о понашању према добровољцима-Југословенима*, 27. јул 1917. године, ВА, п. 5 к. 50 ф. 4 док. бр. 11
101. *Списак каплара-питомаца Скопске пешадијске подофицирске школе који се предлажу за унапређење*, ВА, п. 5 к. 20 ф. 3 док. бр. 19
102. *Писмо Министра војног начелнику штаба Врховне команде о почетку истраге против пуковника Димитријевића*, 23. децембар 1916. године, АС, Солунски процес, ф. 4
103. *Извод из бележака Владимира Туцовића*, АСАНУ, 14434/7
104. *Извод о раду г. Министра војног по питању кривице бив. пуковника Драг. Димитријевића и осталих*, АСАНУ, 14434/463
105. *О учешћу ђенерала Терзића у Солунском процесу*, АСАНУ, Солунска афера, 14434/716

106. Сећање Павла Н. Панковића на Солунски процес, АСАНУ, Солунски процес, 14434/1986

107. Одобрење нареднику Богољубу Јовановићу за женидбу, 8. мај 1918. године
ВА, п. 5 к. 92 ф. 2 док. бр. 22

108. Српска Врховна команда овлашћује ђенерала Терзића за изванредног изасланика, 26. октобар 1918. године ВА, п. 4/3 к. 70 ф. 11 док. бр. 54/2

111

109. Влада Народног већа успоставља сарадњу са ђенералом Терзићем, 8. новембар 1918. године ВА, п. 4/3 к. 70 ф. 7 док. бр. 54

110. Врховна команда шаље инструкције делегату Терзићу у Сарајево, 8. новембар 1918. године ВА, п. 4/3 к. 71 ф. 5 док. бр. 19/3

111. Парадне еполете ђенерала Терзића златна срма, месинг, дужина 16,7 цм, власништво Спомен дома „Живојин Мишић”, Коштунићи

112

114

116

112. *Пуковник Божидар Терзић,*
репродукција, ВМ, Р-270

113. *Пуковник Божидар Терзић,*
репродукција, ВМ, Р-271

114. *Божидар Терзић, Степа Степановић*
и министар Нинчић на Солунском фронту,
репродукција, НМЧ, II-1301

117

120

115. *Влада и Народна скупштина на Крфу 1916. године*, фотографија, 40 x 30 цм, МРТК, И-364
116. *Божидар Терзић на терену*, репродукција, ВМ, Р-273
117. *Војвода Степа, Петар Бојовић и ђенерал Терзић на Солунском фронту 1917. године*, репродукција
118. *Војвода Степа, регент Александар, Петар Бојовић и ђенерал Терзић у Суботском, 1916. година*, репродукција, ВМ, Р-7345
119. *Ђенерал Терзић, дописна карта, АС, Поклони и откупи, ПО-101:40*
120. *Божидар Терзић на тераси*, репродукција, ВМ, Р-274
121. *Министар војни Божидар Терзић са начелницима одељења у Солуну, 1916-1917. година*, репродукција, НМЧ, II-1256
122. *Никола Пашић са члановима владе*, репродукција, фото збирка ИМС
123. *Никола Пашић, Степа Степановић и ђенерал Терзић, 1916. година*, репродукција, НМЧ, II-1181
124. *Пашић са члановима владе дочекује регента Александра на Крфу, 21. јануар 1916. године*, репродукција, фото збирка ИМС
125. *На слави Краљеве гарде у Солуну, 1916. година*, репродукција, ВМ, Р-5826
126. *Председник владе, војвода Степа и ђенерал Терзић на терену II армије, 1916. година*, репродукција, НМЧ, II-1240

121

124

127. *Разговор војводе Степе са Мишићем, Терзићем и осталима у Суботском, 1916. година, репродукција, НМЧ, II-1235*

128. *Регент Александар, Божидар Терзић, Степа Степановић и Живојин Мишић у посети код команданта Италијанске дивизије на Солунском фронту, 1918. година, репродукција, НМЧ, II-1309*

126

129

130

129. *Чланови владе на фронту II армије, 1916. година, репродукција, НМЧ, II-1257*

130. *Чланови владе у Солуну, 1917. година, репродукција, фото збирка ИМС*

131. *Ђенерал Терзић, министар војске, у Солуну, 1917. година, репродукција, ВМ, P-1282*

132. *Споменица рата за ослобођење и уједињење, 1914-1918. године, патинирана бронза, пречник 34 мм, ВМ, инв. бр. 12520*

133. *Наредба команданта III армијске области Божидара Терзића о престанку злостављања војника, 20. јануар 1919. године, ВА, п. 4/3 к. 56 ф. 14 док. бр. 20/1*

134. *Терзић обавештава Министра војног о припремама Албанаца за устанак*, 23. јануар 1919. године, ВА, п. 4/3 к. 55 ф. 1 док. бр. 5/5
135. *Писмо ђенерала Терзића Министру војном о предузимању мера према бугарској граници*, 17. фебруар 1919. године, ВА, п. 4/3 к. 54 ф. 10 док. бр. 12/8
136. *Писмо ђенерала Терзића Министру војном о ситуацији код Дебра*, 22. март 1919. године ВА, п. 4/3 к. 54 ф. 2 док. бр. 1/66
137. *Ђенерал Терзић обавештава Министра војног о ситуацији у Лаву, Плаву и Андријевици*, 1. март 1919. године, ВА, п. 4/3 к. 57 ф. 5 док. бр. 10/4
138. *Писмо Есад-паше ђенералу Терзићу*, 10. март 1919. године, ВА, п. 4/3 к. 55 ф. 10 док. бр. 17/8
139. *Ђенерал Терзић преноси Министру војном извештаје команданата Левог и Десног Одсека*, 14. март 1919. године, ВА, п. 4/3 к. 56 ф. 1 док. бр. 1/25
140. *Ђенерал Терзић наређује команданту Левог Одсека да се Италијанима не даје повод за сукоб*, 28. март 1919. године, ВА, п. 4/3 к. 56 ф. 1 док. бр. 1/52
141. *Захтев ђенерала Терзића да га прегледа лекарска комисија*, 29. март 1919. године, ВА, п. 5 к. 206 ф. 1 док. бр. 19 л. 9
142. *Терзић предлаже Министру војном формирање четничких одреда према бугарској граници*, 1. април 1919. године, ВА, п. 4/3 к. 57 ф. 2 док. бр. 28/14
143. *Ђенерал Терзић тражи инструкције од Министра војног због неизбежних сукоба са Италијанима*, 5. април 1919. године, ВА, п. 4/3 к. 56 ф. 2 док. бр. 1/59

144. Обавештење Божидара Терзића Министру
војном о службеном путовању,
12. април 1919. године,
ВА, п. 5 к. 206 ф. 1 док. бр. 19 л. 13

140

147

145. Молба Божидара Терзића за одлазак на
боловање због учесталих маларичних
напада, 24. април 1919. године,
ВА, п. 5 к. 206 ф. 1 док. бр. 19 л. 5

146. Захтев Божидара Терзића за одлазак
у Горњи Милановац, 26. април 1920. године,
ВА, п. 5 к. 206 ф. 1 док. бр. 19 л. 1

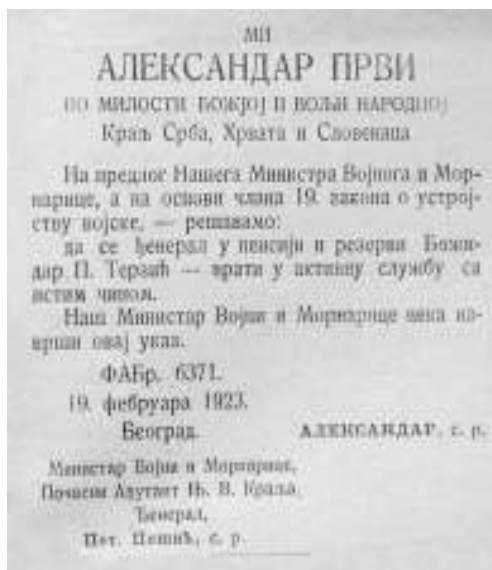

147. *Захтев Божидара Терзића за пензионисање*,
28. април 1920. године,
ВА, п. 5 к. 206 ф. 1 док. бр. 19 л. 15
148. *Решење о пензионисању ђенерала Терзића*,
10. мај 1920. године,
ВА, п. 5 к. 206 ф. 1 док. бр. 19 л.14
149. *Указ о пензионисању ђенерала Терзића*,
22. мај 1920. године, СВЛ, бр. 21

148

150

150. *Указ о реактивирању Божидара Терзића*,
19. фебруар 1923. године, СВЛ, бр. 8
151. *Реаговање на реактивирање*
Божидара Терзића, Ратнички гласник, св. 4,
1923. година, стр. 104
152. *Указ о постављењу Божидара Терзића*
за команданта III армијске области,
2. март 1923. године, СВЛ, бр. 10

153. Указ о унапређењу Божидара Терзића у чин армијског ђенерала, 21. октобар 1923. године, СВЛ, бр. 49

154. „Унапређења и одликовања у војсци“, Политика, 22. октобар 1923. године, стр. 4

155. Непознати Албанац, фотографија, 20,4 x 30,5 цм, МРТК, И-365

156. Указ о постављењу Божидара Терзића за команданта V армијске области, 31. децембар 1925. године, СВЛ, бр. 60

157. „У славу Синђелића и његових Ресавца – освећење споменика војводи Синђелићу у Нишу“, Политика, 2. јун 1927. године, стр. 1

158. Персонални досије Божидара Терзића, ВА, к. 1832/466

159. Армијски ђенерал Божидар Терзић са војницима пиротског гарнизона, 1927. година, фотографија, 22,5 x 16,5 цм, МРТК, И-263

160. Армијски ђенерал Божидар Терзић (1867-1939), репродукција, фото-документација Политике

161. Божидар П. Терзић (1867-1939), репродукција, НМЧ, П-2965

162. Венерал Терзић са најближом родбином, фотографија, 45,7 x 31 цм, власништво Миодрaга - Мила Радојичића

153

163. Портрет ђенерала Терзића са посветом снаји и брату, фотографија, 38 x 49,5 cm, МРТК, И-894

158

161

164. Варнава, митрополит скопљански, фотографија, 20 x 33,1 cm, власништво Миодрага - Мила Радојичића
165. Испраћај ђенерала Терзића испред кафане „Сувобор” у Горњем Милановцу, репродукција

166. *Официри на командном путовању*,
1927. година, НМЧ, инв. бр. 2541

167. *Указ о пензионисању армијског ђенерала
Божидара Терзића*, 11. април 1929. године,
СВЛ, бр. 15

167

167

168. *Орден Светог Саве I степена*,
сребро, позлаћено сребро, емајл,
85 x 50 мм, ВМ, инв. бр. 7726

169. *Звезда ордена Светог Саве I степена*,
сребро, пречник 90 мм, ВМ, инв. бр. 7727

170. *Орден Југословенске круне II степена*,
сребро, позлаћено сребро, емајл,
75 x 55 мм, ВМ, инв. бр. 7717

171. *Звезда ордена Југословенске круне II степена*,
сребро, пречник 75 мм, ВМ, инв. бр. 7718

172. *Ђенерал г. Божидар Терзић о акцији
г-ђе Стобарт, Енглескиње и српском народу,
Домаћица*, орган београдског женског
друштва и његових подружина, св. 7, 8, 9
и 10, Београд, 1929. година, стр. 198-200,
Библиотека Музеја рудничко-таковског
краја, инв. бр. 1593

173. Б. П. Т., *Једна оцена о делу и писцу
Ф. Тајзен, Југословенски проблем*, Београд,
1929. година, стр. X-XII

174. *Предговор г. Божидара Терзића
Ф. Кохенхаузен, Од Шарнхорста до
Шлифена. Сто година пруско-немачког
Ђенералштаба*, Београд 1936. година,
стр. 11, Библиотека Музеја рудничко-
таковског краја, инв. бр. 5608

175. *Предговор Армијског генерала Божицара Терзића, Ф. Кохенхаузен, Велики војсковођа*, Београд 1937. година, стр. 11-18, Библиотека Музеја рудничко-таковског краја, инв. бр. 5609

176. *Наше војсковође*
Видовдан, Илустрована историја српских ратова 1912–1918, св. 1, Београд, 1923. година, стр. 15, Библиотека „Браћа Настасијевић”, инв. бр. 7718

177. *Драгослав П. Ђорђевић, Шумадија у прошлости и садашњости*, Суботица, 1932. година

178. *Д. Ј. Миланковић, Шумадијска дивизија I позива 1915*, књ. I, Крагујевац, 1930. година, Библиотека Музеја рудничко-таковског краја, инв. бр. 2027

179. *Ђ. В. Милић, Шумадинци рода заточници*, Београд, 1937. година, Библиотека Музеја рудничко-таковског краја, инв. бр. 2952

180. „Удружење Рудничана у Београду са својим члановима дочекало је Нову православну годину”, *Руднички гласник*, бр. 58, 20. јануар 1935. године, стр. 2

181. „Апел удружења Рудничана у Београду”, *Руднички гласник*, бр. 59, 27. јануар 1935. године, стр. 1

182. „Слава удружења Рудничана у Београду”, *Руднички глас*, бр. 2, 19. април 1936. године, стр. 2

183. „Скупштина удружења Рудничана у Београду”, Руднички глас, бр. 5, 15. мај 1936. године, стр. 3

184. „Јунак у рату, Рудничанин г. Божидар Терзић, армијски генерал у пензији, основао је задужбину у Г. Милановцу”, Политика, 19. јун 1938. године, стр. 14

185. Гимназија, дописна карта, 13,8 x 8,8 цм, МРТК, И-217

186. Извештај Државне Реалне гимназије у Горњем Милановцу за школску 1937/38. годину, власништво Гимназије „Таковски устанак”

187. Извештај Државне Реалне гимназије у Горњем Милановцу за школску 1938/39. годину, власништво Гимназије „Таковски устанак”

188. Извештај Државне Реалне гимназије у Горњем Милановцу за школску 1939/40. годину, власништво Гимназије „Таковски устанак”

189. Извештај Државне Реалне гимназије у Горњем Милановцу за школску 1940/41. годину, власништво Гимназије „Таковски устанак”

185

191

190. „Заслуге генерала Терзића за Руднички крај”, Политика, 2. октобар 1939. године, стр. 7

191. Сат са торња цркве Свете Тројице у Горњем Милановцу, МРТК, И-264

192. „Један редак примерак љубави према цркви у родном крају”, Жички благовесник, бр. 1, Краљево, 1939. године, стр. 22
Библиотека Храма вазнесења Христовог, инв. бр. 548

193. „Владика Николај у срезу Таковском”, Преглед цркве епархије жичке, бр. 11-12, Библиотека Музеја рудничко-таковског краја, инв. бр. 149

194. Чесма у Горњим Бањанима, задужбина Божидара Терзића из 1928. године, фотографија

195. „Госпођа Јерина Терзићка”, Политика, 16. новембар 1930. године, стр. 9

196. Умрлица Јерине П. Терзић, хартија, 20,5 x 25,1 cm, МРТК, И-259

197. Божидар Терзић са породицом Павловић, фотографија, 22,8 x 17 cm, МРТК, И-175

198. Грамофонска плоча Марш Генерала Терзића, полувинил, пречник 264 mm, МРТК, И-892

199. Сто из стана Божидара Терзића у Београду, власништво Зорице Марковић

191

200. Столице из стана Божидара Терзића у Београду, власништво Миодрaга-Мила Радојичића

201. Део есајага из стана Божидара Терзића у Београду, власништво Миодрaга - Мила Радојичића

202. Чашице из стана Божидара Терзића у Београду, власништво Миодрaга - Мила Радојичића

203. Делни сат ђенерала Терзића, сребро, пречник 52 mm, власништво Миодрaга - Мила Радојичића

194

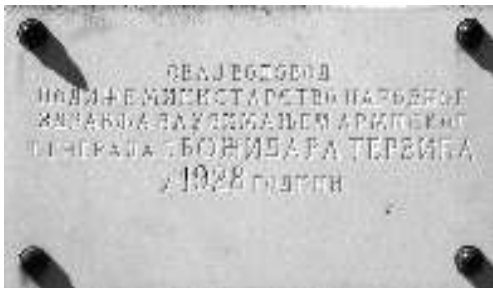

206. „Београд је јуче одао последњу пошту великом војнику из тешких дана у борби за ослобођење, армијском генералу Божи Терзићу”, Политика, 1. октобар 1939. године, стр. 6

207. „У Г. Милановцу сахрањен је јуче генерал Божидар Терзић”, Политика, 2. октобар 1939. године, стр. 7

208. Војници поред ковчега Божидара Терзића, репродукција, фото-документација Политике

194

209. Погребна поворка, репродукција, фото-документација Политике

204. Умрлица ђенерала Божидара П. Терзића, хартија, 28,7 x 21,4 цм, МРТК, И-260

205. „Умро је армијски генерал Божидар Терзић”, Политика, 30. септембар 1939. године, стр. 9

200

201

212. *Посмртна поворка у Горњем Милановцу, репродукција*

213. *Изложена одликовања у погребној поворци, фотографија, 13,3 x 8,5 цм, МРТК, И-258*

202

203

210. *Погребна поворка, репродукција, фото-документација Политике*

211. *Испраћај ђенерала Терзића у Горњи Милановац, репродукција, фото-документација Политике*

204

208

212

214. *Породична гробница армијског ђенерала
Бождара П. Терзића, фотографија*

215. *Некролог уредништва Ратника
Бождару Терзићу, Ратник, св. 11,
новембар 1939. године, стр. 152-154*

214

216. *Ђенерал Бождар Терзић, Војни весник,
месечник за југословенску војску, бр. 12,
децембар 1939. године, стр. 350-352*

217. *„Забрављени генерал”,
Таковске новине, 9. јануар 1992. године*

Resume

Božidar Terzić was born on September 7 1867 in Gornji Milanovac. Having been very young when his father died, he was raised by his mother Jerina. He attended elementary and secondary school in Gornji Milanovac and Kragujevac. In September 1886 Božidar Terzić applied to the Serbian Military Academy. He graduated its lower classes in 1889, and its higher classes in 1894. After graduation Božidar went for Germany in order to get professional specialisation. Whence his return to Serbia, he attended Generals' course and thus he was commissioned a headquarters officer in 1900.

Between 1901 and 1912 Božidar Terzić officiated many headquarters's and commander's duties. He figured as an Adjutant Officer of H. R. H. Peter Karađorđević the First. During 1910 Terzić redacted the military journal called „Ratnik” (The Warrior). In June 1912, while he was on duty of the General Headquarters Operative Department Commissioner, he was promoted to Colonel.

The most significant period in Božidar Terzić's military career was his participation in the Serbian war of Independence (national liberation) from 1912 until 1918. During the Serbian-bulgarian war (1913) Terzić headed the First Šumadija Division in great victories acquired in Drenak and Rajčanski Rid. Along with the same division, he participated the most important operations of Serbian Army in 1914 and in 1915.

Terzić assumed the duty of the Minister in Army on Decembar 1918 in Skadar. He remained on that duty until the May 1918. For shown competency in executing responsible assignments and mostly for reorganisation, training and supply of a professional and draft army, prepared for war exhaustions, on July 3 1916, Božidar Terzić was promoted to the rank of General. His career as a Minister in Army was marked by the well known „Thessaloniki Trial” which had very unfavorable echo among the officers' circles. In October 1918 he was elected for the General Headquarters' special deputy at National Council in Sarajevo.

Within newly founded state – the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians – General Terzić had a serial of essential duties. By reason of his harmed health and on his own request, on May 10 1920, Božidar Terzić was retired. At that time he was ahead the Second Army Zone.

By the King Alexander's Act proclaimed on February 19 1923 Božidar Terzić was returned to active duty and moreover, he was promoted to the rank of the General of the Army in October of the same year. The last three years of his active service Božidar spent as a Commander of the newly established Fifth Army Zone, placed in Niš. On April 11 1929 he was retired, meritoriously.

Božidar Terzić will be remembered not only as an excellent soldier but also as an eminent benefac-

tor and charitable donor. Thanks to his donation in 1938 the charity fund under the name „The Legacy of mother Jerina and her son Božidar Terzić, the General in Army” was established in Gornji Milanovac’s secondary school. Until the beginning of the Second World War many poor and talented pupils were awarded from this fund. In 1938 General Terzić also donated the clock for the tower of the Holy Trinity Church in Gornji Milanovac, which valued 15 000 dinars in that time. Beforehand due to

General Terzić’s personal intercession water supply with very modern plumbing was built in the village Banjani.

Božidar Terzić died on September 29 1939 in Belgrade after lasting illness. The last departure from the past Ministry in the Army and General was performed in Belgrade and in his native town. His body was buried in family crypt in Gornji Milanovac’s graveyard, right next to his father Peter, mother Jerina and uncle Blagoje.

Музеј рудничко-таковског краја захваљује Војном музеју, Историјском музеју Србије, Народном музеју из Чачка, Архиву Србије, Архиву Српске академије наука и уметности, Војном архиву, Центру за библиотекарство, војнонаучну документацију и информацију Војне академије, Храму вазнесења Христовог у Чачку, Библиотеци „Браћа Настасијевић” из Горњег Милановца, Зорици Марковић, Миодрагу-Милу Радојичићу, Мирославу Лафу Марковићу и Драгану Павловићу на помоћи при реализацији ове изложбе.

Ирена Мандић
Александар Марушић
ЂЕНЕРАЛ БОЖИДАР П. ТЕРЗИЋ
1867-1939

Издавачи:
Музеј рудничко-таковског краја Горњи Милановац
www.muzejgm.org
Музеј града Београда, Београд
www.mgb.org.rs

За издаваче: Борисав Челиковић, Даница Јововић - Продановић

Ликовно-графичка опрема: Вељко Тројанчевић

Лектура и коректура: Мирјана Мокровчак – Глишовић

Превод на енглески језик: Ана Боловић

Фотографије: Саша Савовић

Конзервација: Љиљана Протић

Штампа: Светлост, Чачак

Тираж: 500

ISBN 978-86-82877-37-0

СIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд